



## Wie voedt de jeugd op?

*Wie zal er in dit nieuwe schooljaar gaan opvoeden: de leraren? De ouders? Of allerlei anderen: de kinderopvang, de wijkagent, de jeugdwerker? We kunnen beter ophouden met de oneigenlijke discussie over wie voor de opvoeding verantwoordelijk is. Opvoeden is al lang geen privézaak meer. Iedereen die met jongeren te maken krijgt doet het. Maar iedereen op eigen houtje, vaak zonder te weten wat de ander doet. Dat komt terug in het oude bekende gevecht over de taken van school: moet die alleen kennis overdragen of heeft de school ook bredere opvoedkundige taken? Aan de pendulebeweging tussen deze twee opvattingen lijkt maar geen einde te komen.*

### **September 2008: roep om meer taal en rekenen in het onderwijs**

Bij de start van het vorige schooljaar 2008-2009 kregen scholen de opdracht zich uit alle macht te concentreren op taal en rekenen. Dat was een reactie op een periode met veel belangstelling voor 'de pedagogische opdracht van de school', waarin burgerschapsvorming officieel tot één van de kerndoelen van het onderwijs werd verheven. Nu leek dat weer verspilling van kostbare schooltijd die allereerst zou moeten toekomen aan de verkommerde staartdeling en dt-regels. Een aantal opiniemakers beschreef dit als een bevrijding voor leraren. Eindelijk konden die zich weer wijden aan hun echte werk: het overbrengen van kennis. *Hoe* die kennisoverdracht te doen, dat mochten leraren weer zelf weten. Dat hoorde immers bij onze nationale traditie van vrijheid van onderwijs, verankerd in artikel 23 van de grondwet.

### **Tegenreactie: roep om maatschappelijke vorming op school**

Net als in het verleden bleek de focus op puur onderwijs niet vol te houden. De roep om aan-

dacht voor maatschappelijke vorming weerklonk al weer snel. De Onderwijsraad kwam in schooljaar 2008-2009 met een advies dat het onderwijs naast taal en rekenen toch echt ook aan burgerschapsvorming moest doen: *Stand van educatief Nederland*. De Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid en de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling kwamen met adviezen over Plus-scholen vol brede vorming onder en na schooltijd en met pedagogische samenwerking tussen leraren en andere professionals.

### **Discussie tussen wel of niet opvoeden op school is al eeuwenoud**

Al sinds de negentiende eeuw bestaat de discussie of opvoeden vooral thuis moest gebeuren of ook op school. Al even lang blijkt de scheiding tussen opvoeding en kennisoverdracht onhoudbaar. Simpel gesteld begon de school ooit met taal en rekenen, als basismiddelen waarmee ook andere kennis wordt geproduceerd en overgedragen. Al snel kwamen daar elementaire vakken bij voor algemene ontwikkeling. En daar begon het probleem: een voortdurende worsteling tegen wat destijds al 'de overlading' van de school werd genoemd, met steeds meer kennisvakken, opdrachten voor maatschappelijke opvoeding en achterstandsbestrijding.

### **Leren gaat altijd gepaard met opvoeden**

Maar in de praktijk gaat leren altijd gepaard met opvoeding. Leraren geven voorbeelden met de inrichting van lessen en in hun eigen persoon. Zo gaat dat ook met opvoeden in andere situaties: thuis, op het werk, onder vrienden, op straat enzovoort. Overal zijn er verwachtingen over gedrag. Dat complexe geheel is vanzelfsprekend niet zomaar op het pedagogische bordje van ouders te schuiven. Toch gebeurt dat, wat stevast leidt tot klachten over

hun pedagogische gebreken. Vervolgens wordt geïnvesteerd in een specialistenleger rond ouders en kind voor alle problemen die zich voordoen. Ouders en kind rennen heen en weer tussen school en diverse hulpspecialisten, die vaak langs elkaar heen werken. Dan wordt verbetering gezocht door de specialisten in een lokaal zorgnetwerk te integreren met als jongste variant de centra voor jeugd en gezin. De verenigde specialisten verklaren vroeg of laat dat je niet moet dweilen met de kraan open, maar dat er gewerkt moet worden aan preventie door een betere inrichting van onderwijs en opvoeding. En zo volgt langs deze grote omweg de conclusie dat er een maatschappelijke verantwoordelijkheid is voor de ontwikkeling van 'het hele kind'.

### **Hoe de verantwoordelijkheid voor de opvoeding verdelen?**

De kwestie is hoe de maatschappelijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van kinderen moet worden verdeeld over drie opvoedingsmilieus: gezin, school en het 'derde milieu', dat bestaat uit onder meer jeugd- en buurtwerk, kinderopvang, sport en cultuur, maar ook uit vrijwilligers en alle andere mensen en instellingen die de jeugd iets bieden plus de openbare ruimte en de media als samenlevingsterreinen. Hoe krijg je al deze mensen, met hun eigen ervaringen en kennis, op de schaal van een kinderleven bij elkaar?

### **School vaak als verbindende factor aangewezen**

De school is tot dusverre de enige eenheid van plaats en tijd waarin we de ontwikkeling van alle kinderen bij elkaar organiseren en opbouwen. Jarenlang en verplicht. Wanneer het gaat om opvoeding van kinderen zal dit dus op enigerlei wijze en enig moment bij de school moeten aansluiten. Om verbinding te krijgen tussen de diverse opvoedmilieus zijn tot nu toe grofweg drie strategieën gevolgd. In één strategie ondernemen scholen met hun eigen lerarenteams de hele vorming van het hele kind.

## **De pendule in beweging**

Uit het *Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen* van de commissie-Dijsselbloem (over vakinhoud): "De commissie beveelt tevens aan dat de politiek grote terughoudendheid aan de dag legt in het toedelen van nieuwe opdrachten (bijvoorbeeld ten aanzien van nieuwe maatschappelijke problemen) aan het onderwijs. Het is tijd het onderwijs weer toe te laten komen aan onderwijs."

Uit de notitie *Onze Jeugd van Tegenwoordig* van het ministerie voor Jeugd en Gezin (2009): "Jongeren brengen een groot deel van hun tijd door op school. Voor veel interventies zijn scholen dan ook een belangrijke setting: hier kunnen grote groepen in één keer bereikt worden. De meeste effectieve methoden zijn ook bekend voor de setting school."

Uit het advies de *Stand van Educatief Nederland 2009* van de Onderwijsraad: "De raad stelt voor om het concept van Uitgebreid Onderwijs (UO) tot uitgangspunt van beleid te maken en de vele losse bewegingen, projecten en initiatieven onder deze noemer te scharen en systematisch in de beleidsvorming op te nemen."

Dat kan voortkomen uit een positieve overtuiging ('zo hoort goed onderwijs te zijn'), of omdat ze vinden dat anderen hun werk niet of minder goed doen. Deze strategie geeft vooral eenheid. Maar het kunnen leren in, en van verschillende levenssituaties schiet erbij in. In een tweede strategie proberen scholen met derdemilieuvoorzieningen een netwerk te vormen waarin ze hun bezigheden inhoudelijk en praktisch op elkaar afstemmen. Deze strategie geeft meer waarborg voor leren in verschillende situaties. Maar meestal blijft het bij praktische afstemming door coördinatoren. Inhoudelijke afstemming en samenwerking in de uitvoering, dat komt er maar zelden van. In een derde strategie wordt geprobeerd al het gezeur van voorzieningen en afstemming te omzeilen. Geef het initiatief aan kinderen en jongeren

zelf, samen met ouders en vrijwilligers. Laten ze elkaar ontmoeten en samen dingen doen in de fysieke, sociale en digitale wereld. Laten we daarmee gaan experimenteren en er goed over nadenken. Dit is de strekking van de recente notitie *Onze jeugd van tegenwoordig* van het ministerie voor Jeugd en Gezin. De notitie erkent de pedagogische en maatschappelijke waarde van participatie in buurt- en burgerschapsverband en dat is goed. Maar hoe je het ook wendt of keert: wil dit geen incidentenpolitiek zijn, dan moet er toch heus een inhoudelijk gefundeerd organisatiekader bij. Daar zegt de notitie helaas niet meer over dan dat – toch weer – scholen een belangrijke ‘setting voor interventies’ zijn en dat we voor nieuwe inzichten een lange adem nodig hebben.

### **Maatschappelijke basisafspraken moeten beter**

Elke strategie leidt dus als vanouds weer naar de school, met de bijbehorende klachten. Dat is alleen te doorbreken met betere afspraken over wat we nu vaag brede of burgerschapsvorming blijven noemen: wat vinden we nu eigenlijk dat alle kinderen en jongeren zouden moeten leren en ervaren? Afspraken over de maatschappelijke basisagenda voor elk kind zijn nodig, om opdrachten van algemeen belang werkelijk te verdelen over meer instituties dan gezin en school. Wat heeft bijvoorbeeld de kinderopvang voor pedagogische mogelijkheden vergeleken bij gezin of school? Welke essentiële leer- en ervaringsmogelijkheden zijn weer beter te organiseren in jeugdwelzijnswerk, sport- of kunstvoorzieningen? Nu laten we allerlei voorzieningen buiten school vechten om stukjes tijd

van het kind en om subsidiepotjes. Natuurlijk zal de maatschappelijke basisagenda veranderen, maar dat moet zijn al naar gelang de maatschappelijke omstandigheden en vragen. Dat blijft een doorlopende ontwikkeling. Maar laten we die van nu af aan bespreken als onderwerp van taakverdeling en samenwerking tussen al onze pedagogische basisvoorzieningen.

### **Bronnen**

- Stand van educatief Nederland 2009. Advies aan de minister en staatssecretarissen van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Onderwijsraad, Den Haag, 2009.
- Joke van der Zwaard, Saskia van Oenen en Marijke Huisman e.a. (red). Zonder wrijving geen vooruitgang. Zeventig jaar onderwijsvernieuwing in Nederland. Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2008.
- Kees Bakker en Saskia van Oenen. Vernieuwing van de pedagogische infrastructuur voor 0-12 jarigen. In: P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij en J.C.I. de Pree (red.), Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid. WRR-verkenningen nr. 15. Amsterdam University Press, 2007
- Liesbeth Schreuder, Marja Valkestijn, Susanne Meewissen. School met vijf O's. Onderwijs, opvoeding, ontwikkeling, opvang en ontspanning in een dagarrangement. Nederlands Jeugdinstituut/SWP, Utrecht/Amsterdam, 2008.
- Onze jeugd van tegenwoordig. Notitie over de leefwereld en leefstijl van jongeren. Ministerie voor Jeugd en Gezin, 2009.
- Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen. Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 007, nr. 6 143.

*Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt het programma 'Participatie en pedagogische kwaliteit. Programmaplan pedagogische basisvoorzieningen 2009-2011', in samenwerking met vele betrokkenen op allerlei niveaus van pedagogisch werk.*

---

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten. Voor vragen of advies kunt u contact opnemen met het Nederlands Jeugdinstituut via de afdeling Communicatie (030) 230 63 49. Of kijk op onze website [www.nji.nl](http://www.nji.nl).